

УДК 351.713

В. МАЦЮК, кандидат юридичних наук**ПРАВОВІ АСПЕКТИ ІНФОРМАТИЗАЦІЇ**

Анотація. У статті йдеться про удосконалення інформаційно-правової сфери і управління у зв'язку із використанням технічних засобів інформатики. Дається визначення правовій інформатиці як інтегрованій дисципліні, яка ввбрала в себе науку інформатики і права з системою таких понять, як: математична теорія зв'язку, інформація, ентропія, інформаційний шум, надлишок біт, байт та ін.

Однією із відмінних ознак світової цивілізації є постійне зростання значимості інформації.

Бурхливий розвиток інформаційної індустрії, наближення України до Євросоюзу вимагає необхідності переглянути ставлення до інформаційного середовища, його ролі, місця в суспільстві.

Після помаранчевих подій в Україні активно набуває розвитку національна законодавча система регулювання суспільних інформаційних відносин і процесу інформатизації. В умовах демократії нагальним є впровадження державної політики, зокрема в інформатизацію, основою розвитку якої є впровадження інформаційних технологій, створення інформаційних ресурсів.

Під державною інформаційною політикою розуміється регулююча діяльність державних органів, яка направлена на розвиток національного інформаційного середовища, що включає не тільки телекомунікації, інформаційні системи і засоби масової інформації, а й всю сукупність виробництва та відносини, пов'язані зі створенням, зберіганням, обробкою, демонстрацією, передаванням інформації [1, – С. 252].

Удосконалення правової інформації на законодавчому рівні означає упорядкування, врегулювання відносин шляхом прийняття законів, підзаконних актів.

Для адаптації української економіки до норм ЄС необхідно внести зміни і доповнення до 350 законів України, переглянути та скасувати 150 постанов уряду, 1300 відомчих актів [2]. Адаптація законодавчої бази України, правової інформації до норм Світової організації торгівлі (СОТ) потребує значних матеріальних затрат та часу.

Інформаційна сфера формується не стільки державою, скільки ринком, тому написання програм, концепцій – це часткове вирішення суспільних проблем, для вирішення яких необхідно юридично визначитися в найбільш важливих правових нормах поведінки суб'єктів правовідносин, у тому числі при здійсненні основної функції правоохоронних органів: попередженні злочинів і боротьбі з правопорушеннями. Розширюється коло завдань, що вирішуються шляхом математичного моделювання.

“Мова сучасної математики – це мова алгоритмів і програм, яка включає в себе мову формул”, – зазначав академік В.М. Глушков [3, – С. 59-60]. Мова математики придатна для опису параметрів і залежностей будь-якого характеру. На базі даних математики, логіки та інформатики можливе визначення вірогідного характеру знань, визначення істини або неправдивих даних.

У сфері правового регулювання та управління серед класичних експериментальних методів все більше використовується метод математичного моделювання. Б.В. Гніденко

зазначає, що від математизації наші знання стають більш повноцінними, бо є можливість попередньо прорахувати хід явищ, дізнатися про рівень досконалості наших знань, а кількісне порівняння наших закономірностей з реаліями відповідних явищ надає нам таку можливість [4, – С. 82].

Змінилося ставлення спеціалістів до інформаційних технологій. Якщо раніше, за висловом Н.І. Козюбри, ”правознавці користувалися математичним апаратом дуже скромно” [5, – С. 64], а на думку англійського юриста Д.Стреттона “коли йдеться про комп’ютери, представники юридичної професії переходять від апатії та істерії до паніки і врешті-решт, до повного заспокоєння без будь-якої спроби зрозуміти їх сутність” [6, – С. 353], то сьогодні кожний фахівець розуміє, що тільки той, хто озброєний комп’ютером, може володіти інформацією оперативно. В частині юридичного врегулювання права на доступність і безплатність вищої освіти актуальною є практична реалізація “Національної доктрини розвитку освіти” [7].

Необхідним атрибутом будь-якого дослідження, що реалізується з використанням інформаційних технологій, є знакові системи (символи, сигнали – синтез юридичного матеріалу і мови інформатики), що виконують функцію заміни собою великої кількості слів. Для забезпечення правової діяльності на базі знакових систем розробляються методики інформаційного пошуку в інформаційних системах, які створюються на базі інформаційних технологій. При цьому пізнавальне відображення досягається не стільки через окремі знаки, скільки через їх певне злиття, зв’язок і структуру, через систему знаків, як зазначали Р.С. Белкін і А.І. Вінберг [8, – С. 232]. За німецьким філософом Георгом Клаусом: “Наука знаходить все більш надійні знаки, за допомогою яких вона відображає дійсність, а нечіткі або розпливчасті слова поступово зникають з її мови” [9, – С. 45].

Збільшення масштабів інформаційних технологій, посилене проникнення їх у практику соціального управління висвітило ряд проблем, які відносяться до всього технологічного циклу збору, переробки і застосування інформації, проблеми змістовності інформаційних процесів і значення інформаційних технологій, які виникають як засіб протиріччя між накопиченими знаннями і тими, що продовжують накопичуватися, а також можливостями і масштабами їх соціального використання.

Розвиток інформаційних технологій, їх впровадження “породжує” “комп’ютерну злочинність” – нову категорію злочинів, предметом яких є інформаційні системи, інформація і програмне забезпечення. Наявність таких злочинів накладає свій відбиток на діяльність правоохоронної системи, змінюючи не тільки характер її основних функцій, завдань, напрямів діяльності, але й структуру. Поряд з функцією попередження злочинів і боротьби з правопорушеннями з’являються нові функції, завдання, зокрема – організація системи захисту відомчої інформації, діяльність щодо протидії “комп’ютерній злочинності” в межах наданих повноважень. Цей вид діяльності носить загальносоціальний характер, тому що безпосередньо впливає на процеси управління інформатизацією суспільства в цілому. Здійснення такої функції тягне за собою ряд проблем комплексного характеру, які можливо вирішити шляхом реформування, в т.ч. інформаційно-правової роботи, раціоналізації організаційно-управлінських основ правового механізму, зміни кадрового складу.

З поняттям “інформаційно-правова робота” тісно пов’язане поняття “інформаційно-правове поле” (системне поняття, існує як ціле), до якого повітряні комунікаційні зв’язки входять як один з елементів. Головним завданням інформаційно-правової сфери та управління є розвиток інформаційно-правових процесів, використання технічних засобів інформатики, підготовка інформаційно-правового поля.

Фактори (як елементи однієї соціально-правової системи) інформаційно-правового поля забезпечують появу нових правових знань, їх переробку, передачу, використання і вплив на об'єкти системи.

Формування інформаційно-правового поля залежить від людського фактора, в т.ч. від організаційної структури, рівня підготовки фахівців як користувачів, принципів стимулювання, контролю, методів і форм управління, документопотоків, форм документів, процедур, регламентів, юридичних норм, і являє собою систему з її правовими і технічними елементами. До останніх, зокрема, відносяться апаратні засоби, програмне забезпечення, телекомунікації.

Інформаційне поле не можливо створювати частинами. Якщо не підготовлений хоча б один із його елементів, робота зі створення умов його використання зводиться до нуля. Окремі елементи нічого не варті, якщо відсутні зв'язки між ними.

Поняття інформаційно-правового поля (поняття правової інформатики, науки, яка розглядає інформаційні процеси в правовій діяльності) і управління має суттєве навантаження у зв'язку з інформатизацією правової діяльності і управління, включає в себе всі умови для технологічної переробки і ефективного використання саме правових знань у вигляді інформаційного ресурсу організаційно-правової діяльності.

В інформаційно-правовому полі функціонує юридично значуща інформація, зокрема організаційно-правові знання, на відміну від інтелектуального середовища, де функціонує весь потенціал знань. При цьому інформаційне середовище є елементом інформаційно-правового поля. Саме підхід до юридичної діяльності і управління з точки зору інформаційно-правового поля означає розуміння системності, динамічної цілісності всіх елементів, які забезпечують інформдинаміку (функціонування інформаційно-правового інформаційного ресурсу). Правовою інформдинамікою вчені називають науку про розвиток сфери соціального управління під впливом її інформаційного ресурсу.

Інформаційний ресурс організаційно-правової діяльності є головним, “власним” поняттям правової інформатики, формується на перетині інформаційно-технологічного і семантичного напрямів досліджень систем правової діяльності і управління. Для інформаційного ресурсу організаційно-правової діяльності характерним є процес перетворення юридичних знань на силу переконань.

Сутність, закони функціонування організаційно-правового інформаційного ресурсу, механізми взаємодії з іншими ресурсами, його вплив на сферу управління і правового регулювання є предметом правової інформатики.

Інформаційний ресурс (корисні, правові відомості і дані, юридично значуща інформація у вигляді понятійного правового знання) дозволяє правовій інформатиці посісти важливе місце в системі правових наук.

Правова інформатика виступає інтегрованою дисципліною, яка ввібрала в себе науку інформатики і права та використовує систему понять, зокрема поняття “математична теорія зв'язку”, “інформація”, “ентропія”, “інформаційний шум”, “надлишок”, “біт”, “байт”, “ціль”, “управляюча і управляючої підсистеми”, “прямий і зворотній зв'язки”.

Розгляд інформаційного ресурсу з точки зору організаційно-правового ресурсу означає перехід до вивчення внутрішніх зв'язків і закономірностей динаміки права, котра, власне, і є невід'ємною рисою правового регулювання, розуміння поняття, яке подають у своїх публікаціях П.М. Рабинович та О.Ф. Скакун і визначають його як здійснюваний державою за допомогою всіх юридичних засобів владний вплив на суспільні відносини з метою їх упорядкування, закріплення, охорони й розвитку [10, 11].

Розуміння інформаційного ресурсу організаційно-правової діяльності і його ролі як основи правового інтелекту пов'язано з розумінням інформаційної природи юридичного (правового) знання. Категорія “інформаційний ресурс” орієнтує на якісне визначення його правових та соціально-правових аспектів, зокрема на визначення корисності правових інформаційних систем.

Зрозуміти значущість інформації можливо, якщо розглядати інформаційну роботу в її повному циклі, від моменту створення інформації до її використання для цілей системи.

Учений К.Беляков зазначає, що поняття повного інформаційного циклу необхідно розглядати – від енергії, що витрачається на створення інформації, її передачу і використання, до енергії, що додатково вивільняється в системі за рахунок ентропії (невизначеності) останньої, що надає можливість трактувати інформацію як інформдинаміку [1, – С. 213] та визначати коефіцієнт корисної дії інформаційної системи (залишок від роботи, що витрачений на компенсацію невизначеності самого спостерігача, неупорядкованості і початкової ентропії об'єкта). Обмеженість канонічної теорії інформації в тому, що вона включає не весь інформаційний цикл, а лише один із її ланцюжків – зв'язок, передачу відомостей.

Одна частина інформаційної роботи компенсує невизначеність спостерігача і внутрішню ентропію об'єкта, інша, корисна, – компенсує додану ентропію (невизначеність) об'єкта (її зростання – позитивний показник), яка направлена на досягнення нового, більш інформативного рівня функціонування (віддачу).

Кількісне визначення постійної (вплив енергетичних витрат на управління щодо їх енергетичної віддачі) інформації дозволить регулювати процеси фазового переходу знань в силу переконань, визначати коефіцієнт корисної дії інформаційних систем.

Зменшення невизначеності управляючої підсистеми початкової величини невизначеності об'єкта, зріст якої є негативним показником (свідчить про невикористані інформаційні ресурси та про неупорядкованість об'єкта), досягається збільшення інформаційного потенціалу інформаційної системи.

Використана література

1. Беляков К. Управление и право в период информатизации: монография. – К., 2001, – 308 с.
2. Чечко Н. Український освітній центр реформ: за матеріалами сайту “Український монітор”. Нова Оболонь № 8, серпень 2005.
3. Глушков В.М. Роль математики в современной науке / Современная культура и математика. – М., 1975.
4. Гнеденко Б.В. Вопросы математизации современного естествознания / Диалектика и современное естествознание. – М., 1970.
5. Козюбра Н.І. Юридична наука і перспективне прогнозування // Методологічні проблеми юридичної науки. – К., 1990.
6. Вказівка першого заступника міністра внутрішніх справ України Л.В. Бородича “Про типову форму повідомлення про комп'ютерні злочини від 16 грудня 1996 року”. Додаток 2.
7. Національна доктрина розвитку освіти: затверджено Указом Президента України від 17 квітня 2002 р. // Освіта України. – 2002, 23 квітня. – С.4-6.
8. Белкин Р.С., Винберг А.И. Язык науки и применение знаковой теории в криминалистике // Криминалистика. Общетеоретические проблемы. – М., 1973.
9. Клаус Г. Сила слова (гносеологический и прагматический анализ языка). – М., 1967.
10. Рабинович П.М. Теория государства и права. – Харьков, 2000. – С.529.
11. Скакун О.П. Основи загальної теорії держави та права. – К., 2001. – С.153.

